

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ ЗБРОЙНОГО
КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ НА ПОЯВУ Й
ПОШИРЕННЯ ГЕНДЕРНО ОБУМОВЛЕНОГО
НАСИЛЬСТВА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО
ПРАВОСУДДЯ**

**Всеукраїнська науково-практична конференція
(заочна)**

**Збірник тез наукових доповідей
(Київ, 18 вересня 2020 року)**

Електронне видання

Київ 2020

*Рекомендовано до поширення через мережу
Інтернет Вченою радою Державного
науково-дослідного інституту МВС України
(протокол № 6 від 28.10.2020 року)*

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Вербенський Михайло Георгійович – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, директор ДНДІ МВС України.

Криволапчук Володимир Олексійович – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, директор ДНДІ МВС України;

Опришко Ігор Віталійович – кандидат юридичних наук, доцент, с.н.с., заступник директора ДНДІ МВС України;

Рядінська Валерія Олександрівна – доктор юридичних наук, професор, завідувач науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства ДНДІ МВС України;

Ангеленюк Анна-Марія Юріївна – кандидат юридичних наук, науковий співробітник науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства ДНДІ МВС України;

Ірха Юрій Богданович – кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, т.в.о. начальника 2-го науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства ДНДІ МВС України;

Бочек Оксана Іванівна – науковий співробітник 2-го науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства ДНДІ МВС України;

Колесник Вікторія Анатоліївна – науковий співробітник науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства ДНДІ МВС України.

Актуальні проблеми впливу збройного конфлікту на Сході України на появу й поширення гендерно обумовленого насильства та забезпечення доступу до правосуддя: зб. тез наук. доп. наук.-практ. конф. (Київ, 18 верес. 2020 р.) [Електронне видання] / Упоряд.: М.Г. Вербенський, В.О. Рядінська, Ю.Б. Ірха, О.І. Бочек. Київ : ДНДІ МВС України, 2020. 609 с.

Збірник містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «**Актуальні проблеми впливу збройного конфлікту на Сході України на появу й поширення гендерно обумовленого насильства та забезпечення доступу до правосуддя**», яка відбулася 18 вересня 2020 року у заочній формі.

Видання розраховано на працівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування, представників інститутів громадянського суспільства, науковців, викладачів, аспірантів, ад'юнктів, студентів, курсантів і широкого кола читачів, які цікавляться проблема забезпечення гендерної рівності та доступу до правосуддя. Матеріали конференції можуть бути використані у науково-дослідній роботі, навчальному процесі, а також у законотворчості та правоохоронній діяльності.

Доповіді відтворені безпосередньо з оригіналів тез авторів, які несуть відповідальність за їх науковий зміст. Організаційний комітет залишає за собою право не поділяти думку авторів.

УДК 343.6:343.226(477)
А43

© Колектив авторів
© ДНДІ МВС України, 2020

Секція 3: Вплив збройного конфлікту на Сході України на появу і поширення гендерно обумовленого насильства	281
Андрішин Т.В. Сексуальне насильство під час збройного конфлікту на Сході України з боку українських формувань.....	281
Бесчастний В.М. Збройний конфлікт на донбасі як каталізатор гендерно обумовленого насильства.....	285
Коваленко Л.П., Наливайко С.В. Вплив збройного конфлікту на Сході України і поширення гендерної рівності в Україні	288
Данченко К.М. Кримінально-правова політика держави у протидії проявам сексуального насильства в умовах збройного конфлікту на Сході України	292
Ковальова О.В. Насильство в сім'ях військовослужбовців: чи існує проблема?.....	297
Кузевич Н.І. Вплив Гендерної Дискримінації на жінок-військовослужбовців в умовах ООС	303
Лемешко О.В., Калинюк Н.В. Вплив збройного конфлікту на Сході України на появу і поширення гендерно-обумовленого насильства.....	307
Микитюк Д.О. Ефективні шляхи протидії гендерно-обумовленому насильству в діяльності поліції під час проведення поверхневої перевірки у внутрішньо переміщених осіб.....	314
Пицюк А.В. Посилення гендерної нерівності в Національній поліції України під час збройного конфлікту на Сході.....	319
Шаульська Г.М., Шаульський М.І. Гендерно обумовлене насильство в умовах збройного конфлікту на Сході України: законодавчий аспект	323
Секція 4: Вплив збройного конфлікту в Донецькій та Луганській областях на доступ до правосуддя	328
Холоднюк З.В. Вплив збройного конфлікту на Сході України на забезпечення доступу до правосуддя в Україні	328
Бзова Л.Г. Імунітет держави перед судом за вчинення збройного конфлікту	339
Гаврилюк Л.В. Особливості кримінального провадження в умовах збройного конфлікту в Донецькій та Луганській областях.....	344
Герасимов А.Є. Вплив збройного конфлікту на Сході України на появу і поширення гендерно обумовленого насильства	352

Ковальова Олена Володимирівна
професор кафедри адміністративної діяльності поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

НАСИЛЬСТВО В СІМ'ЯХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ЧИ ІСНУЄ ПРОБЛЕМА?

Проблема домашнього насильства є актуальною для більшості країн світу, в тому числі і України. Статистика свідчить про значні масштаби цього вкрай деструктивного явища. Так, за даними за даними Національної поліції України упродовж 2019 року надійшло понад 140 тисяч заяв, повідомлень про вчинені правопорушення та інші події, пов'язані з домашнім насильством. Відносно осіб, які вчинили домашнє насильство, поліцією складено понад 107 тисяч адміністративних протоколів.

Слід зазначити, що комплексних досліджень щодо розповсюдженості випадків домашнього насильства з боку військовослужбовців та учасників АТО (ООС) в Україні не здійснювалось. Відповідно, відсутні і статистичні дані. Однак, відсутність статистичних даних про вчинене з боку військовослужбовців та учасників АТО (ООС) домашнє насильство не слід інтерпретувати як показник того, що цієї проблеми не існує. Навпаки, це може вказувати на відсутність довіри, невіру постраждалих в надання допомоги, відчуття безкарності у військовослужбовців та учасників АТО (ООС), недосконалість нормативно-правової бази тощо. Цілком зрозуміло, що військовослужбовці, як члени суспільства, в якому зустрічаються непоодинокі випадки домашнього насильства, в якому й досі існує проблема розповсюдженості гендерних стереотипів, посилення на «традиційність» використання тілесних покарань з метою виховання дітей, також піддаються впливу цих явищ та можуть вчиняти насильство щодо близьких.

У доповіді за 2017 рік Комітет із ліквідації дискримінації серед жінок (CEDAW) зауважив, що конфлікт на Сході України зумовив підвищення ризику насильства над жінками, оскільки соціальна структура стикнулася із серйозними труднощами, людей було переміщено, а економічний стан погіршився. Послуги постраждалим від насильства жінкам не відповідали потребам, а система професійної підтримки не працювала належним чином [1]. Фонд ООН у галузі народонаселення (UNFPA) зазначив у доповіді, що адміністративні дані щодо насильства над жінками, які постраждали від конфлікту, – це лише «верхівка айсберга» [2]. Дослідження щодо стрілецької зброї та легкого

озброєння в Південно-Східній і Східній Європі, яке проводилося в рамках програми ООН зі сталого розвитку, виявило також підвищення ризиків для жінок через збільшення кількості вогнепальної зброї серед цивільного населення: «...наявність вогнепальної зброї у випадках домашнього насильства завдає шкоди жінкам набагато частіше, ніж чоловікам. Феміцид із боку інтимного партнера одна з найчастіших причин вбивств серед жінок чітко вказує на гендерну особливість домашнього насильства. Неправомірне використання вогнепальної зброї в домашніх умовах має поширений характер і збільшує ризик летальних наслідків» [3].

Національне законодавство України з питань запобігання та протидії домашньому насильству на сьогодні суттєво змінилось, зокрема: з 07 січня 2018 року набув чинності Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»; наразі розробляються підзаконні нормативно-правові акти, спрямовані на впровадження норм законодавства у практичну діяльність; з січня 2019 року вступили в дію зміни до Кримінального кодексу України, який доповнено окремою статтею 126¹ «Домашнє насильство». Саме систематичність вчинення насильства, як вбачається, закладено розмежовуючою обставиною при кваліфікації домашнього насильства як кримінально караного або адміністративного правопорушення.

Однак, аналіз чинного законодавства України дозволяє зробити висновок про те, що військовослужбовці не нестимуть кримінальну відповідальність за новою спеціальною статтею, як не несуть наразі адміністративну відповідальність за вчинення домашнього насильства. Так, відповідно до статті 15 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) військовослужбовці несуть відповідальність за вчинені ними адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами. За деякі адміністративні правопорушення, перелік яких наведений в даній статті, ці особи несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах, однак до зазначених осіб не може бути застосовано громадські роботи, виправні роботи і адміністративний арешт [4]. В даному переліку правопорушень домашнє насильство відсутнє, відповідно військовослужбовці за вчинення домашнього насильства мають нести дисциплінарну відповідальність. Однак, Закон України «Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України» не містять спеціальних норм чи підстав притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності за вчинення домашнього насильства [5]. У зв'язку з цим, такі особи фактично не можуть притягатися до відповідальності, оскільки

це не є військовим правопорушенням чи правопорушенням, пов'язаним із службою. Так, за вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі до дисциплінарної відповідальності в 2018-2019 рр. військовослужбовців та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів, притягнуто не було [6]. Така ситуація призводить до дискримінації членів їхніх родин та інших осіб, які потерпають через домашнє насильство та насильство за ознакою статі з боку таких осіб. При цьому слід зазначити, що до військовослужбовців мають на рівних з іншими кривдниками засадах застосовуватись передбачені Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [7] спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству (терміновий заборонний припис, постановка на профілактичний облік кривдників, охоронний ордер, направлення на проходження програми для кривдників).

Домашнє насильство є комплексною проблемою і тому державна політика у сфері його запобігання та протидії передбачає не лише притягнення кривдників до відповідальності, а й зміну їх поведінки шляхом направлення на програми для кривдників, а також надання допомоги постраждалим від домашнього насильства. Однією із спеціалізованих служб надання допомоги постраждалим від домашнього насильства особам є мобільні бригади соціально-психологічної допомоги, які були започатковані ще у 2015 році у рамках програми Фонду ООН у галузі народонаселення «Комплексний підхід до вирішення проблеми насильства щодо жінок та дівчат в Україні». 46 таких бригади існували у 12 областях України за підтримки уряду Великої Британії і працювали протягом 2015-2019 років. Їхнім завданням було інформування постраждалих щодо того, де вони можуть отримати соціальні послуги, відповідну допомогу та захист, а також просвітницька місія у громадах. У листопаді минулого року Фонд ООН у галузі народонаселення запустив шість мобільних бригад, які прагнуть запобігти домашньому та гендерно зумовленому насильству саме у родинах колишніх бійців, мінімізувати можливу агресивну поведінку та підтримати родини у побудові гармонійних стосунків. Бригади консультують дружин учасників бойових дій та цілі родини у питаннях налагодження стосунків під час карантину, адже багато сімей вперше за тривалий час опинилися разом на такий довгий термін. Окрім цього, продовжують проводитися планові психологічні консультації, функціонують онлайн-групи взаємопідтримки учасників АТО/ООС. До мобільних бригад, що надають психологічну допомогу, звертаються не лише дружини чи близькі ветеранів, але й самі чоловіки. Згідно з новими дослідженнями посттравматичного синдрому та його терапії, яке

проводилося у квітні 2020 року, 41% ветеранів звертається за психологічною допомогою після повернення до своєї родини та громади. Усвідомлюючи, що їм потрібна допомога, вони роблять перший крок до змін, шукаючи поради психологів мобільних бригад. Особливість бригад, які функціонують в рамках Фонду ООН у галузі народонаселення, – це те, що у команді, окрім соціального працівника, психолога та координатора, задіяний «побратим» – учасник АТО/ООС. «Побратим» вислуховує першим і морально спрощує процес звернення по допомогу, адже значно простіше відкриватися тому, з ким ти маєш багато спільного [8].

Для формування ефективної державної політики протидії гендерно-зумовленому насильству дуже важливо спиратися не тільки на статистичні дані правоохоронних органів, соціальних служб, національної гарячої лінії, але й на дані досліджень, які дають можливість оцінити глибинні причини явища та тенденції його існування та розвитку. Так, за даними опитування шести мобільних бригад, які працюють із сім'ями ветеранів, у 33% випадків ветерани називають пріоритетною проблемою саме проблеми стресу. Згідно з тим же опитуванням, 24% дружин або чоловіків ветеранів сказали, що стосунки в сім'ї значно погіршилися після повернення з фронту [9]. Згідно з даними, які надало ОБСЄ за результатами опитування, що проводила організація у 2019 році, родини колишніх учасників АТО/ООС майже вдвічі частіше потерпають від сексуального чи фізичного насильства: 31% проти 15% тих випадків, де партнер не брав участь у бойових діях. До того ж жінки, чиї нинішні партнери брали або нині беруть участь у бойових діях, мають значно вищий рівень імовірності потерпання від психологічного, фізичного й сексуального насильства з боку своїх партнерів, аніж ті, чиї партнери не брали або не беруть участі в бойових діях (79% і 58% відповідно) [1]. Ця статистика робить допомогу ветеранам та їх сім'ям ще більш актуальною, особливо враховуючи, що самоізоляція та карантинні обмеження лише підвищують загальний рівень стресу та прояви посттравматичного синдрому. Багато ветеранів після повернення з фронту важко адаптуються до мирного життя. Не всім вдається знайти роботу або забезпечувати сім'ю матеріально. Тоді ця задача лягає на плечі подружжя. Через поширені у суспільстві стереотипи щодо гендерних ролей, що саме чоловік має забезпечувати сім'ю, а жінка – займатися господарством, у сім'ях ветеранів може поглиблюватися непорозуміння [9].

Підсумовуючи, слід акцентувати увагу на наступних кроках щодо запобігання та протидії домашньому насильству у сім'ях військовослужбовців та ветеранів АТО/ООС:

по-перше, Міністерству оборони доцільно розробити безпечну і конфіденційну систему для звітів щодо гендерно зумовленого насильства у сім'ях військовослужбовців;

по-друге, слід поширювати досвід діяльності спеціалізованих мобільних бригад соціально-психологічної допомоги для сімей військовослужбовців та учасників бойових дій;

по-третє, необхідно визначити у статті 15 КУпАП домашнє насильство та насильство за ознакою статі також як правопорушення, відповідальність за які військовослужбовці, поліцейські та інші особи, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів, несуть на загальних підставах, передбачених КУпАП.

Список використаних джерел

1. Добробут і безпека жінок. 2019. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/0/8/440318_0.pdf.
2. Гендерно обумовлене насильство в регіонах України, які постраждали від конфлікту. 2015. URL: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/final_ukr_report.pdf.
3. Бозанік Д. Гендерна проблематика та стрілецька зброя і легкі озброєння в Південно-Східній Європі: основні перестороги й відповідні заходи. Белград: Інформаційний центр Південно-Східної та Східної Європи для контролю за стрілецькою зброєю і легкими озброєннями (SEESAC). 2016. URL: http://www.seesac.org/f/docs/Armed-Violence/Gender_and_SALW_publication_eng-web.pdf.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
5. Закон України «Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14/print>
6. Моніторинг ситуації реагування системи правосуддя на вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі: 2019. URL: https://la-strada.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/monitoring_2019_ukr_web.pdf.
7. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

8. «Швидка психологічна допомога» на карантині – як мобільні бригади допомагають у нових умовах. URL: <https://ukraine.unfpa.org/uk/MT>.
9. Шевченко С. Насильство в сім'ях ветеранів. Як цю проблему вирішують в Україні? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/nasylstvo-u-simyyah-veteraniv-ato-oos/30779823.html>.